



Oponentský posudek bakalářské práce

Název práce: Možné světy Davida Kelloga Lewise

Autor práce: Radka Štorkánová

Obor studia: Filosofie a religionistika

Posudek vypracoval: Lukáš Novák

Datum: 13. 5. 2017

Bakalářská práce Radky Štorkánové představuje analýzu a kritiku D. Lewisovy koncepce možných světů, tzv. „modální platonismus“. Hned na úvod je třeba říci, že se jedná o práci zdařilou, v kontextu bakalářského studia filosofie a religionistiky na TF JU nadprůměrnou. Autorka v ní přesvědčivě osvědčuje značně hluboké porozumění poměrně obtížné problematice a zároveň i orientaci v jejím širším kontextu. Ta se opírá o obeznámenost s nejdůležitějšími příspěvky do diskuse o Lewisově teorii v soudobé analytické filosofii, z nichž nemálo musela nastudovat v originálním jazyce (angličtině), ale i o bezpečný rozhled po obecných dějinách filosofie. S veškerými svými zdroji navíc autorka zachází s kritickým odstupem, kultivovaně je analyzuje, uvádí do vztahů a samostatně hodnotí. Všemi těmito kvalitami její bakalářská práce podle mého mínění bohatě naplňuje standardní požadavky. **Doporučuji ji proto k obhájení a předběžně navrhuji – bude-li i obhajoba zdařilá – hodnocení výborně**, a to i přes dílčí kritické výhrady, které následně rozvedu jako podklad pro diskusi při obhajobě:

1) V práci se místy objevují neobratné či nepřesné formulace, případně příliš „rychlíkové“ výklady, které jsou srozumitelné pouze pro toho, kdo již ví, o čem se mluví – to je např. případ výkladu o Plantingově definici možného světa jako maximálně obsažného stavu věcí (str. 11), v němž není vysvětlen klíčový rozdíl mezi existencí a aktualizací světa, a není ani vyslovena pointa Plantingovy koncepce, totiž že ačkoliv ne všechny možné světy jsou *aktuální*, všechny možné světy *existují* – což je způsob, jak se Plantinga vyhýbá posibilitismu (připuštění neexistujících entit v ontologii) a zároveň notorickým problémům naivních verzí aktualismu (dokazatelnost Barcanové formule atd.).

2) Rovněž výklad rozdílu mezi modalitami *de re* a *de dicto* (str. 13) je nepřesný: jádro rozdílu nespočívá v tom, že modalita *de re* kvantifikuje pouze přes světy, kde objekt existuje, nýbrž v tom, že modalita *de re* charakterizuje způsob, jímž má daný objekt nějakou vlastnost, kdežto modalita *de dicto* charakterizuje modální status nějakého výroku jako celku.

3) Autorčino pojednání otázky, zda je Lewis realista (29), pokládám za konfušní: autorka tuto tezi zpochybňuje poukazem na Lewisův nepopiratelný nominalismus; přitom je však obětí mnohoznačnosti pojmu „realismus“. Realismus, který je opakem nominalismu, je přesvědčení o reálnosti obecnin; Lewisův modální realismus je naproti tomu přesvědčení o reálnosti všech možných světů. Lewis tudíž může být zcela koherentně nominalistou i modálním realistou zároveň a není v tom žádný problém ani nedůslednost. Autorka k tomuto závěru v zásadě dospívá rovněž, ovšem jasného rozlišení dvou významů termínu „realismus“, které by celý problém eliminovalo, se nedopracovala.

4) Na str. 30–32 autorka formuluje kritiku Lewisova argumentu pro reálnou existenci možných světů na základě analogie s Kantovým argumentem, podle něž existence není reálný predikát, proto nemůže být obsažena v žádném pojmu a proto ji nelze z pouhého pojmu dedukovat. Autorka argumentuje, že ze



stejného důvodu nemůže platit Lewisův argument, který chce dedukovat reálnou existenci možných světů pouze ze způsobu, jak rozumíme pojmu možnosti. Nechme stranou kontroverzní otázku, zda je Kantova kritika „ontologického argumentu“ platná: i kdyby byla, zdá se mi, že jej nelze analogicky vztáhnout na Lewisův argument pro realitu možných světů. Lewisův argument totiž přesně vzato nevyvozuje reálnou existenci možných světů z jejich pojmu, nýbrž tvrdí, že věřit, že věci by se mohly mít i jinak znamená (implicitně) věřit v reálnou existenci možných světů. Není to dedukce existence něčeho z pojmu něčeho, nýbrž argumentace pro ontologický závazek jistých přesvědčení: podle Lewise víra v alternativní možnosti implikuje ontologický závazek k reálně existujícím možným světům, podobně jako např. podle Platóna víra v obecné pravdy implikuje ontologický závazek k reálně existujícím idejím, nebo podle Aristotela víra v realitu změny implikuje ontologický závazek k látce a formě. Existence zde není vyvozena z žádného pojmu, nýbrž z nějakého tvrzení; nejde o „usouzení na existenci objektů z pouhé parafráze jazyka“, nýbrž o odhalení nesamozřejmých skrytých předpokladů tvrzení, která jsou běžně pokládána za samozřejmá.

Autorka navíc reprodukuje kantovskou argumentaci nepřesně – zejména konfunduje pojmy analytičnosti a apriornosti (pro Kanta klíčová distinkce) – „Analytické soudy jsou tedy ty, jejichž pravdivost můžeme poznat *a priori*...“ (str. 31).

5) V kapitole 3.5 autorka vytýká Lewisovi problém s paradoxy časových a prostorových údajů napříč možnými světy – popisy alternativních světů nemohou obsahovat reference k „naším“ časům a místům, a proto se jako paradoxní jeví výpovědi typu „Mohl jsem být o 2 km západněji“. Domnívám se ovšem, že tyto paradoxy nejsou pro Lewise žádným novým problémem: Lewis zkrátka kromě teorie protějšků individuí musí mít i teorii protějšků míst a časů. Pokud už připustíme, že věty začínající slovy „Mohl jsem...“ se ve skutečnosti netýkají mne, nýbrž mých protějšků, pak není o nic divnější, že potenciální časoprostorové souřadnice v takových větách se netýkají bodů v našem časoprostoru, nýbrž jejich protějšků v jiných časoprostorech. Tj. věta „Mohl jsem být o 2 km západněji“ znamená „Můj protějšek v (nejbližším alternativním) možném světě je v čase, který je protějškem přítomného okamžiku v mém světě, na místě, které je protějškem místa 2 km západnějšího než je místo, kde jsem nyní já“.

6) V kap. 3.6 klade autorka Lewisovi podle mého velmi pádnou námitku z morality jednání – v Lewisově universu moralita, jak se zdá, ztrácí obsah, neboť bez ohledu na mé mravní úsilí dojde k realizaci *všech* reálně možných způsobů jednání. Autorka navrhuje za Lewise možnou odpověď, že přece nejde o to, co potká mé protějšky v ostatních možných světech, nýbrž o to, jak budu jednat *já sám* v tomto světě. Problém ovšem je, že pokud bychom připustili, že to, co potkává mé protějšky v jiných možných světech, je pro mne irelevantní z morálního hlediska, proč by to mělo být relevantní z hlediska *modálního* (problém, který autorka rozvíjí na str. 36–37)? Podle Lewise obrat „já sám“ v modálních kontextech systematicky odkazuje k mým protějškům („Já sám bych mohl vyhrát v loterii“ znamená „Některý z mých protějšků vyhrál v loterii“); pokud bychom to popřeli, Lewisovy možné světy by ztratily jakýkoliv vztah k modalitám platným v rámci aktuálního světa. V Lewisově systému tudíž nelze v modálních kontextech restringovat referenci výrazu „já sám“ na aktuální svět, a déontický kontext je implicitně modální. V Lewisových intencích jsem to tedy opravdu *já sám*, kdo v ostatních možných světech páchá nemravnosti, stejně jako jsem to *já sám*, kdo má možnost vyhrát v loterii – navzdory tomu, že „fakticky“ jde o protějšky.

Navíc, zdá se, že Lewisova koncepce vskutku vylučuje smysluplnou definici jakékoliv déontické modaloty, jakéhokoliv „má být“ (charakterizující např. charakterové ctnosti). Ono žádoucí „být“ totiž může znamenat buď „být aktuální“ – ale aktuálnost, jak víme, je pro Lewise relativní vůči možným světům, takže i déontické modaloty by byly relativní vůči možným světům – jinými slovy, neexistovaly by žádné absolutně platné déontické modaloty. Anebo by ono „být“ mohlo znamenat „být reálný“ v tom smyslu, jak jsou reálně všechny možné světy; pak by ovšem jakákoliv netriviální (tj. porušitelná) mravní norma byla nesplnitelná,



neboť by nutně v některých světech nebyla splněna, což je absurdní. Ani v jednom případě by tudíž neexistovaly déontické modality hodné toho jména.

7) Formální výtka – autorka se ve poněkud častěji dopouští jazykových chyb a neobratností: např. „bizarní“, „nejstěžejněji“ slovakismus „ten jistý“ místo „tentýž“ (autorka čerpala ze slovenského překladu Kripkeho), zjevná záměna „identifikace“ za „identitu“ v nadpise kap. 3.7.2, občasné chyby v interpunkci či v psaní velkých písmen („Humovská teze“) apod.

Lukáš Novák